

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Bättre skydd för tekniska företagshemligheter (Ds 2020:26)

Inledning

Saco, Sveriges Akademikers Centralorganisation, har beretts tillfälle att yttra sig över Justitiedepartementets promemoria om bättre skydd för tekniska företagshemligheter.

I promemorian lämnas förslag till ett utvidgat straffansvar för vissa angrepp på företagshemligheter av teknisk natur genom att två nya straffbestämmelser införs. En om olovligt utnyttjade av företagshemlighet och en om olovligt röjande av företagshemlighet. Personkretsen som omfattas av ansvar enligt lagen utvidgas och omfattar exempelvis även bemanningsanställda.

Generella synpunkter

Sacos uppfattning är att det redan idag finns verksamma åtgärder för att skydda företagshemligheter och att de civilrättsliga sanktionerna i form av skadestånd är tillräckliga. Inom svensk rätt finns en lång tradition av att undvika straffpåföljder när andra effektiva sanktionsformer finns tillgängliga för att upprätthålla respekten för ingångna avtal.

Ett utökat straffansvar riskerar negativa konsekvenser för arbetstagare i form av inlåsningseffekter exempelvis av rädsla att riskera ett straff om arbetstagaren använder kunskap och erfarenhet som erhållits genom yrkesutövning i en ny tjänst eller verksamhet. Vidare finns det en risk för minskad vilja hos arbetstagare att slå larm. Sacos förbund rapporterar att det redan idag råder en tystnadskultur på många arbetsplatser. Komplexa bedömningar av vad och när man får rapportera för att få skydd i kombination med ett utökat straffansvar riskerar att bidra till en ovilja att visselblåsa.

Ett utökat straffansvar är inte önskvärt eller behövt men skulle det införas måste straffansvaret begränsas så att det endast inkluderar de mest klandervärda angreppen. I likhet med regeringens uttalande i prop. 2017/18:200 sid. 125 f så bör en straffsanktion komma på fråga i de fall det inte råder någon tvekan om att arbetsrättsliga åtgärder och skadeståndsskyldighet inte är tillräckligt avskräckande eller ingripande. Straffansvaret

bör därför endast omfatta mer kvalificerade fall. Samtidigt är det viktigt att straffansvaret är tydligt. Det får inte finnas utrymme för tvivel då det riskerar att leda till inlåsnings effekter för arbetstagare.

I promemorian har visserligen försök gjorts att begränsa straffansvaret exempelvis genom att endast ta sikte på företagshemligheter av teknisk natur. Det straffbara området är dock enligt Sacos mening fortfarande för omfattande och man har inte uttömt de möjligheter som finns för att säkerställa att endast de mest kvalificerade och allvarliga fallen kriminaliseras. Mot denna bakgrund avstyrker Saco utredningens förslag om ett utökat straffansvar.

Synpunkter i särskilda delar

Avsnitt 6.1 Företagshemligheter av teknisk natur

I promemorian föreslås att två nya straffbestämmelser införs i lagen om företagshemligheter som tar sikte på den som olovligen angriper en företagshemlighet som han eller hon har lovligen tillgång till. Straffansvaret begränsas till företagshemligheter av teknisk natur.

I promemorian görs bedömningen att hotet mot företagshemligheter är särskilt påtagligt för svensk industri eftersom den utmärks av en hög kunskapsnivå och innovationskraft. Skydd för företagshemligheter anges vara en viktig hörnsten i skyddet för företags immateriella tillgångar och i förlängningen företagets konkurrenskraft. Samtidigt anges att en kriminalisering på området bör ske med stor återhållsamhet genom att identifiera de fall där behovet av ett straffrättsligt skydd är som störst. Bristen i det straffrättsliga skyddet bedöms som särskilt allvarligt för företag som ägnar sig åt teknisk produktion av varor eller tjänster.

I denna del noteras att begreppet *teknisk natur* inte definieras närmare vilket innebär en osäkerhet. Om förslaget om ett utökat straffansvar antas måste begreppet tydligare definieras i lagtexten för att undvika rättsosäkerhet.

Det är inte bara företag som omfattas av förslaget utan även forskningsinstitutioner. För forskare som deltar i en forskningsinstitutionens verksamhet skulle ett straffansvar kunna få stora konsekvenser då det inte sällan råder oenighet gällande förfoganderätten över forskningsdata och forskningsmaterial som

forskaren ensamt eller tillsammans med andra har tagit fram. För forskare och universitetslärares finns ett sedvanerättsligt lärarundantag för det material som skapas inom ramen för anställningen. Undantaget innebär att upphovsrätten stannar hos den anställde och att arbetsgivaren måste ha den anställdes tillstånd för att använda materialet. Detta skiljer sig från praxis i andra branscher där arbetsgivaren som huvudregel har rätt att använda det som en anställd producerar i sin anställning. Det finns således en risk att forskare och universitetslärare felaktigt riskerar ett straffansvar trots att de har förfoganderätt över materialet, alternativt leder till inlåsnings effekter av rädsla att göra fel och riskera ett straff.

Saco delar förvisso bedömningen att exempelvis hot från främmande makt sannolikt är riktade mot just tekniska företagshemligheter. Det finns därför en viss förståelse för bedömningen att det i särskilt allvarliga fall av angrepp på företagshemligheter av teknisk natur är motiverat med ett utökat straffansvar. Saco anser dock inte att man i promemorian har begränsat straffansvaret i tillräcklig grad. För det fall en straffsanktion införs så bör det endast komma på fråga i de mest kvalificerade och allvarliga fallen där det inte råder någon tvekan om att arbetsrättsliga åtgärder och skadeståndsskyldighet inte är tillräckligt avskräckande eller ingripande. Mot denna bakgrund avstyrker Saco promemorians förslag att införa nya straffbestämmelser.

Saco delar bedömningen att en kriminalisering av angrepp på företagshemligheter av kommersiell eller administrativ natur inte är nödvändig, givet de andra sanktioner som finns.

Avsnitt 6.2 Olovligt utnyttjande och olovligt röjande

I promemorian föreslås att de angrepp som ska omfattas av kriminaliseringen är olovligt utnyttjande och olovligt röjande av en företagshemlighet av teknisk natur. Med olovligt utnyttjande avses ett kommersiellt utnyttjande där någon i egen verksamhet praktiskt tillämpar den informationen som utgör företagshemligheten. Med röjande avses att angriparen avslöjar hemligheten för något annat, det saknas i princip betydelse om röjandet sker mot ersättning eller inte.

Enligt Sacos bedömning finns det anledning att allvarligt överväga att begränsa det straffbara området ytterligare genom att endast kriminalisera olovligt röjande av företagshemligheter av teknisk natur. Precis som anförs i promemorian skulle en sådan

avgränsning innebära att mycket straffvärda gärningar, som till exempel ett röjande till en främmande makt som inte omfattas av spioneribestämmelsen, alltjämt skulle omfattas av straffansvar. Det skulle också innebära ytterligare säkerhet att fall utesluts där en person utnyttjar kunskap som han eller hon har förvärvat vid normal yrkesutövning. En sådan avgränsning ligger i linje med att det är av stor betydelse en utvidgad kriminalisering sker återhållsamt. Mot den bakgrunden finns det även anledning att överväga om man endast bör kriminalisera röjande med hjälpmedel.

Avsnitt 6.3 Straffansvar ska gälla personer som deltar i innehavarens rörelse eller verksamhet

I promemorian föreslås att straffansvaret ska gälla den som har tillgång till företagshemligheten antingen genom sitt deltagande i en näringsidkares rörelse eller en forskningsinstitutions verksamhet till följd av anställning eller uppdrag eller på annan liknande grund. Saco anser dock att det inte tillräckligt tydligt framgår vad formuleringen *annan liknande grund* avser varför den bör strykas. En sådan oklarhet innebär en rättsosäkerhet i fråga om när ett straffrättsligt ansvar kan uppstå.

Avsnitt 6.4 Straffansvar för gärningar efter att deltagandet har upphört ska förutsätta synnerliga skäl

Om förslaget antas så är det rimligt att straffansvar endast kommer i fråga om synnerliga skäl föreligger när ett utnyttjande eller röjande sker efter att deltagandet i en näringsidkares rörelse eller forskningsinstitutions verksamhet har upphört. Det finns anledning att överväga om kravet på synnerliga skäl även skulle kunna utgöra en lämplig avgränsning även under den tid då deltagandet aktivt pågår. Genom en sådan avgränsning skulle det bli ännu tydligare att straffansvaret begränsas till mer klandervärda fall.

Avsnitt 6.7 Straffansvar ska förutsätta uppsåt

Promemorians förslår att straffansvar vid olovligt utnyttjande av företagshemlighet och olovligt röjande av företagshemlighet endast ska gälla i uppsåtliga fall. Om förslaget antas är det skäligt att straffansvaret begränsas till uppsåtliga fall. Ett straffansvar för oaktsamhet skulle vara alltför långtgående.

Avsnitt 6.8 Ringa fall av gärningarna ska inte omfattas av straffansvar

Promemorian föreslår att ringa fall av olovligt utnyttjande och olovligt röjande av företagshemlighet inte ska omfattas av straffansvar. I promemorian anføres bland annat att det finns situationer där flera tänkbara omständigheter kan göra att en gärning inte är så allvarlig att ett straffansvar framstår som motiverat när personen har lovlig tillgång till företagshemligheten. Det är även mycket angeläget att enskilda inte upplever sig förhindrade att använda och vidareutveckla de erfarenheter och kunskaper som de har förvärvat tidigare i yrkeslivet.

Ringa fall av gärningar ska givetvis undantas från straffansvar men Saco anser inte att undantag för ringa fall är tillräckligt. För det fall att ett utökat straffansvar införs bör fokus istället vara att endast mer kvalificerade fall av angrepp av företagshemligheter omfattas av det utökade straffansvaret. I promemorian har hot mot svenska intressen från främmande makt, med det så kallade Ericsson-fallet som illustrerande exempel, angivits som ett viktigt skäl för ett utvidgat straffansvar. -Genom att endast undanta ringa fall angriper man frågan från fel håll i promemorian. I prop. 2017/18:200, s 124 hänvisades exempelvis till ett yttrande av Lagrådet som då anförde att "...det visserligen var rimligt att utvidga det kriminaliserade området till sådana fall som Ericsson-målet rörde, men ifrågasatte om det finns något lagstiftningsbehov i fråga om mindre allvarliga fall som ändå inte kunde bedömas som ringa."

Avsnitt 6.12 Åtalsplikt

I promemorian görs bedömningen att det inte bör införas någon särskild åtalsprövningsregel. Saco delar inte denna bedömning utan anser att det borde införas en åtalsbegränsning som innebär att åklagare endast får väcka allmänt åtal för brott om det är motiverat från allmän synpunkt. På så vis kan gärningar av mindre allvarlig beskaffenhet där intresset av lagföring inte är lika starkt och där det redan finns ett effektivt civilrättsligt sanktionssystem undantas. Fokus blir istället att lagföra de mest allvarliga fallen där hot mot svenska intressen föreligger.

I promemorian har vid flertal tillfällen anknytningen mellan det immaterialrättsliga skyddet och skyddet för företagshemligheter lyfts. En åtalsbegränsning i linje med de immaterialrättsliga straffbestämmelsernas åtalsprövningsregler som begränsar

åklagarens rätt att väcka allmänt åtal för brott endast om det är motiverat från allmän synpunkt är därför ändamålsenligt.

Avsnitt 7 Utvidgat skadeståndsansvar

I promemorian föreslås att den som begår olovligt utnyttjande eller olovligt röjande av företagshemlighet ska ersätta den skada som uppkommer genom brottet eller genom att företagshemligheten *annars* utnyttjas eller röjs. Utifrån promemorian innebär formuleringen ”annars utnyttjas eller röjs” att det främst torde vara fråga om skada med anledning av utnyttjande eller röjande av *annan* person. I promemorians resonemang och lagkommentar anförs att skadeståndsansvaret på grund av brott således är mer vidsträckt än annat skadeståndsansvar. Enligt Sacos mening behöver formuleringen *annars utnyttjas eller röjs* förtydligas ytterligare, inte minst i lagtexten. Om inte, riskerar förslaget innebära rättsosäkra, oöverskådliga och kostsamma konsekvenser för exempelvis arbetstagare.

Avsnitt 10 Förslagets konsekvenser

Gällande konsekvenser för arbetstagarna så görs i promemorian bedömningen att risken för att arbetstagares rörlighet på arbetsmarknaden påverkas negativt bedöms som låg. Saco delar inte den bedömningen. Inte sällan torde det uppstå en osäkerhet hos arbetstagare av vad han eller hon kan använda inom ramen för en ny anställning eller egenstartad verksamhet och var gränsdragningen går avseende kompetens och kunskap som förvärvats genom normal yrkesutövning. Ett utökat straffansvar riskerar innebära att arbetstagare, av rädsla att göra fel, avstår från att använda sin kompetens och röra sig på arbetsmarknaden. Något som skulle vara en mycket olycklig konsekvens för såväl arbetstagare som samhället i stort då innovationsmöjligheter riskerar att gå förlorade.

Saco bilägger också yttrande från Akademikerförbundet SSR.

Med vänlig hälsning
Sveriges akademikers centralorganisation

Lena Granqvist
Samhällspolitisk chef

Jenny Wahlbäck
Jurist